

Друштва и установе

ОСВРТ НА НЕКЕ ЗНАЧАЈНЕ ГОДИШЊИЦЕ

Ова је година била годишњица неких значајних догађаја из недавне прошлости наших народа, посебно из прошлости Црне Горе. Хронолошки, те су се годишњице низале овим редом: стогодишњица битке на Граховцу, осамдесетогодишњица Берлинског конгреса, педесетогодишњица анексије Босне и Херцеговине, педесетогодишњица смрти Валтазара Богишића, четрдесетогодишњица побуне морнара у Боки, четрдесетогодишњица уједињења старе Југославије и петнаестогодишњица битке на Сутјесци.

Наша штампа, културне и друштвене организације, школе и наше научне установе, Историски институт и Историско друштво Црне Горе осврнули су се на годишњице ових догађаја током читаве ове године и посветили им знатан дио своје активности. Та се активност није сводила на конвенционално сјећање и обично указивање на значај ових догађаја, него је обогатила нашу историску науку новим подацима и новим погледима на њих.

Стогодишњица битке на Граховцу била је обиљежена предавањима по школама и другим друштвеним организацијама. На овоме су радили чланови секција Историског друштва, али тачне податке о томе нијесмо добили. На Народном универзитету о значају битке држао је предавање др Андрија Лаиновић, и то у Котору 27 фебруара, у Никшићу 1 априла и у Цетињу 24 априла, а на свечаној академији у Титограду говорио је 9 маја Јагош Јовановић. Филмско предузеће „Ловћен-филм“ израдило је у режији Здравка Велимировића, а по сценарију др Андрије Лаиновића, краткометражни документарни филм „Зубља граховачка“, који је приказан на фестивалу у Пули. У част стогодишњице битке одржана је у Никшићу годишња скупштина Историског друштва Црне Горе 1 новембра и свечани састанак чланова Историског института 10 маја на коме је послџје одатог поштовања палим борцима на Граховцу и Сутјесци минутом ћутања, др Лаиновић поднио реферат о значају битке у ослободилачкој борби нашег народа током прошлог вијека.

Социјалистички савез радног народа Црне Горе организовао је општгенародну прославу стогодишњице битке на Граховцу 11 маја. Прослава је обављена у присуству неколико хиљада грађана из разних крајева Црне Горе на самом терену гдје се битка одиграла. Прослави су присуствовали највиши политички руко-

водиоци, претставници ЈНА и разних друштвених и омладинских организација. Пошто је откривена спомен-плоча на спасовској цркви са натписом: „1858—1958, Побједиоцима са Граховца. — Споменик је нашега јунаштва Црна Гора и њена слобода“, који је израдио Савез бораца НОР Црне Горе, прославу је отворио друг Никола Ковачевић, потпретсједник Народне скупштине НР Црне Горе и претсједник Одбора за прославу, поздравним говором. Затим су говорили: друг Саво Брковић, претсједник Савеза бораца Црне Горе, о значају побједе друг Милутин Мораचा, генералпуковник ЈНА, друг Мујо Куртовић, народни посланик из Требиња, и друг Нико Луковић из Котора. На крају митинга ријеч је узео друг Блажо Јовановић, претсједник Народне скупштине Црне Горе.

Поводом прославе објавио је Историски институт Црне Горе збирку докумената: „Побједа на Граховцу 1858 године у списима савременика“, коју је припремио др Андрија Лаиновић. Поред тога објављени су сљедећи чланци и биљешке по разним нашим дневним листовима и часописима:

Марко Вујачић: Битка за утврђивање граница и признање независности. — „Народна армија“, бр. 972 од 13 марта 1958 и наставак у истом листу бр. 973 од 20 марта 1958.

Аноним: Битка на Грахову, — биљешка уз репродукцију слике учесника у бици. — „Црвена звезда“, бр. 309 од 25 марта 1958.

М. А.: Филм о бици на Граховцу. — „Борба“, бр. 84 од 27 марта 1958.

Р. Ш.: Припреме за прославу стогодишњице знамените битке на Граховцу, „Политика“ од 30 априла 1958.

Марко Вујачић: Граховска битка, „Побједа“, бројеви: 15, 16, 17 и 18 (6, 13, 20 и 27 април 1958).

Јагош Јовановић: Стогодишњица побједе црногорског оружја на Граховцу. Битка за независност Црне Горе, „Борба“, бр. 103 од 15 априла 1958.

Вујачић Марко: Битка на Граховцу, „Политика“, бројеви од 18, 19, 20, 21, 22 и 23 априла 1958.

Станишић Мирко: Граховска битка 1858 године. Методска јединица. Практично предавање одржано у IV разреду Осмогодишње школе, „Просвјетни рад“, бр. 7 од 1 маја 1958.

Д. Д. (Дробњак Д.): Из ратне прошлости Црне Горе. Омеђене границе, „Црвена звезда“, бр. 315 од 6 маја 1858.

Бегковић Јован: Један крупан догађај у историји Црне Горе, „Ослобођење“, бр. 3710 од 10 маја 1958.

Др Андрија Лаиновић: Побједа на Граховцу, „Побједа“, бр. 20 од 11 маја 1958.

В. Л.: Свечано прослављена стогодишњица битке на Граховцу, „Ослобођење“, бр. 3712 од 12 маја 1858.

Богавац Д.: Славље у Граховцу, Јубиларна прослава стогодишњице Граховачке битке, „Политика“ од 12 маја 1958.

Дробњак Д.: Прослава стогодишњице битке на Граховцу, „Црвена звезда“, бр. 316 од 13 маја 1958.

Др Андрија Лаиновић: Како је Турска приказивала пораз своје војске на Граховцу 13 маја 1858, „Просвјетни рад“, бр. 8 од 15 маја 1958.

Љ. П.: Битка на Граховцу 11—13 маја 1958, „Инвалидски лист“, бр. 20 од 17 маја 1958 и бр. 21 од 24 маја 1958.

Мило Краљ: Граховац, „Побједа“, бр. 21 од 18 маја 1958.

Аноним: Свечано прослављена стогодишњица битке на Граховцу, „Побједа“, бр. 21 од 18 маја 1958.

Брковић Саво: Тако се развијала школа патриотизма и љубав према слободи, „Побједа“ бр. 21 од 18 маја 1958 (Говор на Граховцу приликом прославе стогодишњице битке).

Дробњак Драган: Са прославе стогодишњице Граховачке битке. На славном Граховцу... „Црвена звезда“, бр. 317 од 20 маја 1958.

Аноним: Стогодишњица битке на Граховцу, „Титов пионир“, бр. 6 од јуна 1958.

Саво Оровић: Генерал-пуковник: Битка на Граховцу. Поводом стогодишњице, „Војно дјело“, бр. 4—5 за 1958.

Осамдесетогодишњица Берлинског конгреса потсјетила је на тековине које је Црна Гора остварила током ослободилачких ратова 1876 до 1878 године, а које су признате на овом међународном конгресу. Међу тим тековинама најзначајнија је била она о признању независности Црне Горе, формулисана 1 чланом Берлинског уговора из којег се види да су ту независност признавале и раније неке велике европске силе.

Педесетогодишњица анексије Босне и Херцеговине обиљежена је рефератом др Ника С. Мартиновића: „Црна Гора у анексионој кризи“, који је одржао на годишњој скупштини Историског друштва у Никшићу 1 новембра и предавањем на Народном универзитету такође у Никшићу, а прије неколико година он је спремио збирку докумената о том проблему коју је САН — Одјељење друштвених наука — примило за штампу. Педесетогодишњицу смрти Валтазара Богишића обиљежио је историски институт објављивањем студије др Ника С. Мартиновића о Богишићу и предавањем које је овај одржао на Народном универзитету у Котору о овом знаменитом свјетском правнику.

За четрдесетогодишњицу побуне морнара у Боки приредио је колектив Поморског музеја у Котору изложбу која је трајала од 1 до 11 фебруара. Изложбу је отворио говором директор Музеја проф. Игњатије Злоковић. Било је изложено: 1 модел оклопног крсташа „Санкт Георг“; 15 фотографија из дана побуне; 4 писмена документа о побуни; 11 књига које говоре о побуни; 21 чланак

из разних новина, часописа и годишњака. Изложба је била пренесена у Херцегнови. На Народном универзитету у Котору одржао је предавање 6 фебруара Нико Луковић, а општински одбори Котора, Херцеговог, Тивта и Будве издали су проглас поводом ове четрдесетогодишњице. О побуни је објављен током године читав низ чланака у нашим дневним листовима и часописима. Њу је литерарно обрадио Радослав Ротковић у „Стварању“ (4, 1958), „Сусретима“ (6—8, 1958) и у „Борби“. Часопис „Стварање“ у септембарској свесци објавио је и један одломак из књиге „С дрвета слободе“ од Еве Пристер у преводу др Страхиње К. Костића, који такође литерарно обрађује побуну.

Четрдесетогодишњица стварања старе Југославије обиљежена је корефератом: „Велике силе и уједињење Црне Горе и Србије“, који је на Другом конгресу историчара Југославије прочитао Димо Вујовић, уз главни реферат о стварању заједничке државе југословенских народа, који је поднио на Конгресу др Богдан Кризман.

Петнаестогодишњица Сутјеске и прослави ове славне битке посвећена је посебна пажња. На свечаном скупу чланова Историског института Црне Горе у Никшићу, 10 маја, одржао је пригодан реферат члан Института др Нико С. Мартиновић. На свечаној академији коју је организовало, у име Савеза историских друштава Југославије, Историско друштво Босне и Херцеговине у Сарајеву 27 јуна присуствовао је и претседник Историског друштва Црне Горе. Поводом ове петнаестогодишњице и прославе објављен је велики број чланака, успомена, репортажа и литерарних прилога у нашој дневној и повременој штампи. Ограничићемо се да наведемо само ове посебне публикације:

АКОРДИ СА СУТЈЕСКЕ. Београд. НИП „Омладина“, Београдски графички завод, 1958. Стр. 262+(6). 20x14. Сутјеска 4 VII 1943—4 VII 1958. Идеали.

Lenart BALON, SUTJESKA PRIPOVEDUJE... Ljubljana. Glavni odbor Zveze borcev NOV Slovenije. Tiskala in vezala Blašnikova tiskarna. 1958. Str. 37+(3). 17x12.

Мирко БАЊЕВИЋ: СУТЈЕСКА, ПОЕМА. Београд. Издавачко-штампарско предузеће „Космос“, 1958. Стр. 85.19x12. (Трето издање) (ћирилица).

Мирослав БОЈИЋ: СУТЈЕСКА У ДНЕВНИКУ ЈЕДНОГ ПАРТИЗАНА. Београд. НИП „Омладина“. Штампа: Београдски графички завод, 1958. Стр. 207+(4). 20x14. Сутјеска 4 VII 1943—4 VII 1958, Идеали.

Јеврем БРКОВИЋ: РАПОРТ ВЕЧНОСТИ. Београд. Издавачко пропагандно предузеће „Југореклам“. Штампа: „Слободан Јовић“, 1958. Стр. 46+(2). 16,5 x 12. Књига поезије. Јубиларна едисија Сутјеска 1943—1958 (ћирилица).

Божо ВАСОВИЋ: СУТЈЕСКА. Штампарија „Просвета“. Сомбор, 1958. Стр. 19 + (1). 17,5 x 12 (ћирилица).

Васо Ђ. Вукићевић: СУТЈЕСКА БИТКА. Никшић. Штампарско предузеће 1958. Стр. 24. 17x12 (ћирилица). ДОК СУТЈЕСКА ВОДА ТЕЧЕ... 1943—1958. Београд. „Црвена звезда“. Лист Савеза бораца НОР. Штампа: „Глас“, 1958. Стр. 126 + (1). 17x13.

Издање поводом јубиларне прославе петнаестогодишњице битке на Сутјесци.

Васа Казимировић: ОСАМНАЕСТОГОДИШЊИ КОМАНДАНТ. Београд. НИП. „Омладина“. Штампа: Београдски графички завод, 1958. Стр. 185 + (2). 20x14. Сутјеска 4 VII 1943 — 4 VII 1958. Идеали.

Душан КОСТИЋ, СУТЈЕСКА. Сарајево. Издавачко предузеће „Народна просвјета“. Штампа: Сарајевски Графички завод, 1958. Стр. 169 + (7). 20x15. „Ластивица“ број 41.

Zvone KRŽIŠNIK: SUTJESKA. Ljubljana. Glavni odbor zveze borcev NOV Slovenije. Tiskala in vezala Blažnikova tiskarna. 1958. Str. 95 + (1). 17x12.

ПРИЧЕ НАРОДНИХ ХЕРОЈА. Београд. НИП „Омладина“. Штампа: Београдски графички завод, 1958. Стр. 132 + (4). 20x14. Сутјеска 4 VII 1943 — 4 VII 1958. Идеали.

СУТЈЕСКА, Едицију припремили Фадил Шиљак, Хасан Шиљак. Београд. Новинско-издавачко предузеће „Младост“. Штампа: Графичко предузеће „Слободан Јовић“, 1958. Стр. (68). 24x34.

СУТЈЕСКА. Зборник радова. Књига прва. Пишу учесници. Београд. Војноиздавачки завод ЈНА „Војно дело“. Штампа: Војноштампарско предузеће 1958. Стр. 668 + (11 ликовних прилога + 26 документарних фотографија + 2 карте + 4 стр. текста) 23,5x16.

Из ратне прошлости наших народа. Књига шеснаеста. Посебно издање. Књига прва. (Јубиларно издање).

СУТЈЕСКА, НЕПРЕСУШНИ ИЗВОР ВЕРЕ У СОПСТВЕНЕ СНАГЕ. Београд. Издаје и штампа Новинско-издавачко предузеће „Култура“, 1958. Стр. 59 + (1). 18x11. Политичка библиотека 6.

СУТЈЕСКА У НАРОДУ И ПЕСНИЦИМА. Песме одабрао Јеврем Брковић. Београд. „Југореклам“. Штампа: штампарија ПТТ МСМЛVIII, Стр. 35 + (7 умјетничких прилога). 20,5 x 15. Јубиларна едиција „Сутјеска 1943—1958“ (ћирилицом).

Драгутин С. Филиповић: ЕПОПЕЈА СУТЈЕСКЕ. Титоград. Издаје и штампа Графички завод, 1958. Стр. 44. 20x15 (ћирилица).

Чедомир ЧЕГАРАЦ: БУКТИЊЕ СНОВА И ПРКОСА. Портрети. Београд. НИП. „Омладина“. Штампа: Београдски графички завод, 1958. Стр. 125 + (3). 20x14. Сутјеска 4 VII 1943—4 VII 1958. Идеали.

Владо Шегрт: СУТЈЕСКА (КРВ НА КАМЕНУ). КЊИГА Ш. Сарајево. Издавачко предузеће „Цепна књига“. Штампа: Штампарско предузеће „Ослобођење“, 1958. Стр. 162+(1). 16,5 x 11,5. Библиотека „Специјална издања“ 8.

СУТЈЕСКА. Јубиларни лист поводом петнаестогодишњице битке на Сутјесци. Уређује редакциони котегијум „Сутјеска“. Главни и одговорни уредник Мирко Остојић. Штампа: новинско предузеће „Ослобођење“, Сарајево 1958 год, бројеви од 1—6 јула

Уредништво

ОД УРЕДНИШТВА

На састанку чланова Историског института Црне Горе, који је одржан на Цетињу 29 децембра 1958 године, констатовано је да је избором досадашњег директора Историског института и одговорног уредника „Историских записа“ др Андрије Лаиновића за в. професора Универзитета у Скопљу, постављен за новог директора Историског института Димо Вујовић, те да ће између њих бити извршена примопредаја дужности 31 децембра. Затим је усвојена оставка Риста Драгићевића на чланство у редакционом одбору „Историских записа“ и одлучено је да досадашњи одговорни уредник уреди сам „Историске записе“ за 1958 годину, јер се сви други чланови редакције налазе ван Цетиња. Такође је одлучено да „Историски записи“ почев од 1959 године буду орган и Историског друштва Црне Горе и да будућу редакцију сачињавају: др Мирчета Ђуровић, као одговорни уредник, а као чланови: Димо Вујовић, др Нико С. Мартиновић, Славко Мијушковић и један претставник Историског друштва Црне Горе кога буде одредила управа Друштва.

У „Историским записима“ за 1957 годину поткрале су се неке грешке због многих техничких тешкоћа и услова под којима се овај број уређивао и штампао. Молимо читаоце и сараднике да ово узму у обзир и да сами исправе те грешке. На молбу нашег сарадника Богољуба Петковића исправљамо сљедеће штампарске грешке у његову чланку „Махмуд паша Бушатлија од 1787 — 1796“:

Стр. 212, ред 3 одоздо, стоји: Драгољуб, а треба: Драгомир.

Стр. 213, ред 9 одоздо, стоји *subdilos patrovichianos*, а треба *subditos pastrovichianos*.

Стр. 216, ред 5—6 одоздо, стоји: стварања ратног стања, а треба: стварања ратног стана.

Стр. 225, ред 9—10 одоздо, стоји: *Non se sabe su il Ваха... por ahora se luda*, а треба *Non se sabe si il Ваха... por ahora se duda*.